

«MAKTAB PSIXOLGIGA QO‘YILADIGAN TALABLAR»

Farg'ona viloyati Qo'shtepa tumani

36-maktab amaliyotchi psixologi

Bo'ronova Dilraxon Nomonjonovna

Annotatsiya: Ota-ona farzandining tarbiyasi – o‘qishi, bo‘sh vaqtini qanday o‘tkazayotgani, kimlar bilan do‘st ekaniga befarq bo‘lsa, boz ustiga oilada ham xotirjamlik hukm surmasa farzand ruhiyatida noqislik seziladi, fe‘l-atvori, xulqi salbiy tomonga o‘zgaradi. Voyaga yetmaganlar o‘rtasida sodir etilayotgan huquqbuzarliklarning asosiy sababi ham tarbiyaga, oilaviy muhitga borib taqaladi. Bunday vaziyatda asosiy vaqtini ta‘lim muassasasida o‘tkazadigan o‘g‘il-qizlarga to‘g‘ri yo‘nalish berish, ular ruhiyatini sog‘lomlashtirish vazifasi maktab psixologi zimmasiga tushadi.

Kalit so‘z: maktab psixolg, oila jamoa, jamiyat.

Bugun maktab psixologiga qo‘yilgan talab qanday?

– Ular albatta oliy ma‘lumotli, psixologiya sohasida bir-necha yillik stajga ega bo‘lishi kerak. Chunki psixologning o‘quvchilar, ota-onalar, pedagogik jamoa bilan ishlashini e‘tiborga oladigan bo‘lsak, bu mutaxassis har bir o‘g‘il-qizning, ota-onaning ichki dunyosini ilg‘ay olishi, ular bilan g‘oyat samimiy munosabatga kirishishi, pedagogik jamoaning esa jiplashuviga xizmat qilishi, ya‘ni maktab muhitini sog‘lomlashtirish sirlaridan voqif bo‘lishi kutilgan natijani beradi.

Bugun maktab psixologi oldida ko‘p vazifalar turibdi. U test va treninglar o‘tkazishi, iqtidorli yoki past o‘zlashtiruvchi, xulqi o‘zgarayotgan, maktab ichki qonunlariga bo‘ysunmayotgan o‘quvchilar bilan suhbatlashishi, so‘ngra xulosasi asosida o‘qituvchi va ota-onalarga yo‘nalish berishi, maktabdagi psixologik muhitni yaxshilashga erishishi zarur.

– Pedagogik jamoada sog‘lom muhit yaratish uchun psixologlarimiz qanday ishlarni amalga oshirayapti?

– Maktabdagi har bir o‘qituvchining asab tizimidagi o‘zgarishlar tekshiriladi, darslarning psixologik tahlili olib boriladi va testlar asosida stress, yolg‘izlik darajasini aniqlanadi. “Baxtli maktab” loyihasi asosida “Mustahkam oila” treningi, “Ijobiy psixologiya” loyihasi asosida “Stress” treningi muntazam o‘tkazib boriladi. Maqsad – o‘qituvchilar asab tizimi toliqishiga olib keluvchi sabablarni o‘rganish, bartaraf etish, o‘qituvchi va o‘quvchi, ota-ona o‘rtasidagi noxush holatlarning oldini olish. Maktab psixologlari ish faoliyatini samarali tashkil etish maqsadida joriy yil yanvar oyida yurtimizga tashrif buyurgan amerikalik professor, psixolog Loriya Vulfning uslubi asosida ish olib borish uchun tajriba tariqasida Toshkent shahridagi 4 ta maktab tanlandi. Ularda 5 oy mobaynida “Ijobiy psixologiya” uslubi yordamida maktablardagi psixologlar, ma’naviyatchilar bilan birgalikda bir necha bosqichdan iborat psixologik trening amalga oshirildi va jamoa orasida ijobiy psixologik muhit yaratishga harakat qilindi.

– Maktab psixologi bugun o‘quvchilar bilan samarali ishlay olayaptimi?

– O‘quvchilar bilan ishlash maktab psixologining asosiy vazifasi. Lekin individual ishlashga vaqt va imkoniyat yetmaydi. Har bir o‘smir psixolog xonasiga birinchi marta kirib kelganida qator muammolari bilan keladi. Aytaylik, 13-14 yoshli o‘spirinning 13-14 yillik muammosi bo‘lishi mumkin. Psixologik ijobiy tomonga o‘zgarishga erishish uchun shuncha yillik “yuk” bilan ishlash va aniq tashxis asosida unga zarur bo‘lgan yo‘nalishni tanlashga yordam berish oson kechmaydi. Maktabdagi yuzlab o‘quvchilar bilan ishlan naqadar og‘ir ekanini shu misol orqali tushunsa bo‘ladi. Bundan tashqari maktab psixologlari turli tashkilotlarga har xil hisobotlar, testlar natijalari, ma’lumotnomalarni, har bir qilingan suhbat va treningga ishlanma, bayonnoma, 4 xil daftarga qaydnoma va yana qandaydir hujjatlar topshirish bilan shug‘ullanadi. Psixolog bir bola bilan suhbat qilishda kamida 5-6 xil test o‘tkazadi, natijalarini o‘quvchilar bilan suhbat daftariga qayd etib boradi, individual suhbat bayonnomasini yozib, o‘quvchining rasmini ilova qiladi va boladagi muammoga qarab “ijtimoiy psixologik muammosi mavjud o‘quvchilar bilan ishlash jamlanmasi” reyestriga solib qo‘yadi. So‘ngra uning ota-onasi bilan ishlaydi, ularga muammoni tushuntirib, yo‘llanma beradi va uni ham

bayonnoma qiladi hamda ota-onalar bilan olib borilgan ishlar jamlanmasi daftariga qayd qiladi. Keyin sinf rahbari chaqirtirilib, ungayo‘llanma beriladi. U ham maxsus daftarga qayd qilinadi. Ko‘ryapsizmi? Qilayotgan amaliy ishimizdan to‘ldiradigan qog‘ozimiiz ko‘p.

– Yuqori sinf o‘quvchilari sodir etayotgan qoidabuzarliklar soni kamayganmi yoki ortgan?

– Hozir aniq tahlil aytish qiyin. Lekin shuni aytish joizki, o‘smir qoidani buzsa, jinoyat sodir etsa unga asosan ota-ona aybdor, albatta maktab pedagogik jamoasining ham aybi bor. Bola eshitganini emas, ko‘proq ko‘rganini qiladi. Agar o‘qituvchi bolaga nimadir degan bo‘lsa, bola buni uydagilarga aytgan bo‘lsa, ular qanday chora ko‘radi? Ko‘pchilik “hali shoshmay tur, o‘zim borib, gaplashib qo‘yaman, ovozini o‘chirib qo‘yaman, bolamga gapirmaydigan bo‘ladi, nima haqqi bor...”, degan bola ongiga chuqur ta’sir etadigan gaplarni bilib-bilmay aytib qo‘yadi. Avvallari, o‘qituvchi yoki yoshi kattalar bolaga dashnom bersa, “to‘g‘ri aytibdi”, deyilardi. Hozir qarashlar o‘zgargan. “O‘qituvching kim bo‘pti, mening aytganim bo‘ladi”, deb ochiqchasiga kamsitishadi. Ana shu muhitda tarbiyalanayotgan o‘smirlar, yoshlar o‘rtasida jinoyat sodir etish hollari ko‘p uchrayapti.

– Kuzatilayotgan va ko‘p bor takrorlanayotgan bir holat bor. Ota-onalarning xohishi bilan o‘qituvchi bolani ular istagan partaga o‘tirishga ruxsat beradi. Buni ko‘rgan bolada qanday tasavvur shakllanadi?

– Ota-ona o‘quvchilarning oldida, o‘qituvchining talabiga bo‘ysunmay farzandi birinchi partada o‘tirishi kerakligini ta’kidlaydi. U nafaqat o‘z farzandi, balki boshqa bolalar ongini ham zaharlayapti. Meni bolam birinchi partada o‘tirishi kerak, deb biladi. O‘qituvchini bu boradagi fikri qiziq emas va bu ochiqchasiga pedagogga nisbatan, boshqa bolalar va ularning ota-onasiga nisbatan hurmatsizlikning namoyon bo‘lishi. O‘qituvchi ko‘zida nuqsoni borlarni, bo‘yi kichiklarni, o‘zlashtirishi pastlarni yoki tarbiyasida muammosi bo‘lgan bolalarni oldinroqqa o‘tirg‘izishga harkat qiladi.

Bola ko‘p, ularga vaqti yetishi kerak. Umuman olganda bugun farzandlarimizning qo‘yayotgan qadami biz, kattalarning fikrlari, so‘zlari, yo‘l-yo‘riqlari evaziga bo‘layotganini bilamiz, bilib turib xatolarimizni to‘g‘irlamaymiz yoki ko‘rmaslikka olamiz. Shu bois, inson, avvalo, o‘zining kamchiliklarini vaqtida anglab yetgani ma‘qul. Bir inson hayotida kasbiy faoliyat muhim o‘rin tutadi. Bolaning birinchi qadamlaridan boshlab, ota-onalar uning kelajagi haqida o‘ylashadi, bolasining qiziqishlari va moyilliklarini diqqat bilan kuzatib boradilar, ularning professional taqdirini oldindan belgilashga harakat qiladilar. Maktabgacha yoshdagi bolalarning mehnat va kasblar dunyosi haqidagi tasavvurlarini shakllantirish muammosi pedagogikada etarlicha rivojlanmagan, garchi hamma bolalarning kasblar va mehnat to‘g‘risidagi g‘oyalarining ulkan rolini tushunishiga o‘xshaydi. Bolalar bog‘chalarida mehnat va kasblar dunyosi haqida g‘oyalarni shakllantirish ba‘zan maqsadga muvofiq va tizimli ravishda amalga oshiriladi, chunki maktabgacha yoshdagi bolalar kasb tanlashda muammolarga duch kelmaydilar. Ammo professional o‘zini o‘zi belgilash har qanday yosh bosqichlarida shaxsiyatni rivojlantirish bilan o‘zaro bog‘liq bo‘lganligi sababli, maktabgacha yoshni kelajakda kasbiy o‘z taqdirini belgilash uchun poydevor bo‘lgan tayyorgarlik sifatida ko‘rib chiqish mumkin. Bola kasblarining namoyishlari uning kambag‘al hayotiy tajribasi bilan cheklangan - onam va dadam, bolalar bog‘chasi o‘qituvchisi, uchuvchi, politsiyachi va sotuvchi kasblari, lekin, qoida tariqasida, bolalar bu yoki boshqa tanish kasblar haqida juda kam va juda yuzaki bilishadi. Ayni paytda, zamonaviy dunyoda mehnatning juda ko‘p turlari mavjud. Agar sizning farzandingiz umuman bilmasa va uning kelajagini tasavvur qila olmasa, lekin tez orada o‘qishga kirish uchun ariza topshirish kerak bo‘lsa, u bilan ma‘lum kasblarning afzalliklarini ko‘rib chiqishga harakat qiling, lekin moddiy manfaat bilan emas, balki sizning bilimingiz va ko‘nikmalingizdan boshlang. Bola, qandaydir mashg‘ulotlar bilan qanday kurashganligi, qat‘iyatliligi, odamlar bilan qanday aloqada bo‘lganligi bilan. Bu kasb tanlashda yordam bermasa, bolani to‘g‘ri yo‘nalishga yo‘naltiradi. Shuningdek, siz eng ko‘p talab qilinadigan kasblarni ko‘rib chiqishingiz va bolangiz ularga qiziqishini

tekshirishingiz mumkin. Erta yoshda bolalar ko'pincha ularga o'rnak bo'lishni xohlashadi. Bu maktab o'qituvchisi yoki multfilm qahramoni yoki sevimli kitob bo'lishi mumkin. U yoki bu tanlov haqida qanday xarakterli xususiyatlar gapiradi? Har qanday kasb, hatto eng oddiy kasb ham odamdan ma'lum mahorat talab qiladi. Siz bunga e'tibor berishingiz kerak. Masalan, korrektor uchun diqqatni jamlash muhim, rassom xayoliy fikrlashga ega bo'lishi kerak. Ushbu omillarni hisobga olish muhimdir. Bolaga o'z qobiliyatini maksimal darajada ochib beradigan, o'zini maksimal darajada anglab etadigan va eng katta muvaffaqiyatga erishadigan kasbni tanlash yaxshidir. Agar siz unga bu borada yordam bersangiz, kelajakda u sizga minnatdor bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Slastenin V.A., Podymova L.S. Pedagogika: innovatsion faoliyat M. : IChP "Nashriyot uyi magistri", 1997 yil.
2. Kvasha V.P. ta'limdagi innovatsion jarayonlarni boshqarish. Dis Kand ped fanlar. M., 1994 yil
3. Alekseeva, L.N. Innovatsion texnologiyalar tajriba manbai sifatida / L.N. Alekseeva // O'qituvchi. - 2004.